

SABÂ-yı KÂŞÂNÎ

(صباى كاشانى)

(ö. 1238/1823)

İranlı şair.

1179 (1765) yılında Kâşân'da doğdu. Adı Feth Ali, mahlası "Sabâ"dır. Çağdaşı olan tarihçi Mirza Hasen-i Zenûzî *Riyâzü'l-cenne* adlı eserinde onun aslen Tebrizli olduğunu, atalarının Safevîler döneminde Tebriz'den Irak'a gidip yerleştiğini belirtir. Bir kısım tarihçiler ise Azerbaycan ahâlisinden olup bazan bağımsız, bazan da Zend ve Kaçar hükümdarlarına tâbi olarak emirlik, yöneticilik ve sınır muhafızlığı yapan Dünbülf sülâlesine mensup bulunduğunu ileri sürer. Zend hükümdarlarından Kerîm Han döneminde Feth Ali'nin ailesi Kâşân'a gelmiş, babası Âgâ Muhammed şehrin valiliğini yapmış, büyük kardeşi Mirza Muhammed Ali Han da Lutf Ali Han'ın veziri olmuştur.

Tahsilini Kâşân'da yapan Feth Ali, Âgâ Feth Ali diye şöhret buldu ve Hacı Süleyman Big Sabâhî-yi Bigdilî'nin öğrencileri arasında yer aldı. Önceleri Lutf Ali Han'ı ve Zend sülâlesine mensup emîrleri metheden Feth Ali, bu sülâlenin yerine Kaçarlar'ın iş başına gelmesi ve kardeşinin Âgâ Muhammed Şah Kaçar tarafından öldürülmesinden sonra bir süre gözlerden uzak yaşadı. Feth Ali Şah'ın Âgâ Muhammed Şah tarafından Fars hâkimi olarak tayin edilmesi üzerine onun yanına gitti. Kendisi de âlim ve şair olan, Sabâ'nın ailesine yapılan zulümlerden dolayı üzülen Feth Ali Şah onu himayesine aldı.

Feth Ali Şah'ın 1211'de (1797) Tahran'a gelip tahta oturması münasebetiyle Sabâ'nın söylediği kaside şah tarafından beğenildi ve kendisine "melikü's-suarâ" lakabı ile "han" ve "ihtisâbü'l-memâlik" unvanları verildi. Daha sonra birkaç yıl Kum ve Kâşân'da valilik yaptı, bir müddet Kum Âsitânesi'nin kilit muhafızlığında bulundu. 1223 (1808) yılında Kum'da hastalık ve kuraklık baş gösterince Tahran'a çağrıldı, görevli olarak Azerbaycan ve Türkistan'a gönderildi. Feth Ali Şah, İran-Rus savaşına katılmak üzere 1228'de (1813) Azerbaycan'a gittiğinde Sabâ da onun yanında yer aldı. Dönüş esnasında şahtan Firdevsî'nin *Şâh-nâme*'sinin vezninde *Şâhinşâhnâme* adıyla bir eser yazmak için izin istedi ve 40.000 beyitlik bu çalışmasını üç yıl içinde tamam-

ladı. 1233 (1818) yılında büyük bir kıtlığın yaşandığı Horasan'a yardım götürme heyetin başında bulunan Sabâ bu yolculuktan sonra "piş-hidmet, nedim-i hâs, melikü's-suarâ" unvanlarıyla Feth Ali Şah'ın sarayında bulundu ve 1238'de (1823) Tahran'da öldü. Şiirlerinin çoğu gazel, mesnevi, rubâî ve terciibend tarzında olup kasidede de çok başarılıydı. Bu konuda Enverî'yi taklit etmekle birlikte kendine has bir üslup oluşturmuştur. Kânî, Siphir ve Edîbü'l-Memâlik Ferâhânî gibi şairler onun üslûbunu taklit etmiştir.

Eserleri. 1. *Dîvân* (nşr. Muhammed Ali Necâtî, Tahran 1341 hş.). Sabâ, 15.000 beyit olduğu tahmin edilen divanında yer alan Zend emirlerinin methine dair şiirlerini Kaçar şehzadesi Feth Ali Şah'ın hizmetine girince yok etmiştir. 2. *Gülşen-i Şabâ* (nşr. H. Kûhî Kirmânî, Tahran, ts.). Şairin, oğluna nasihat vermek için Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Bostân*'ı tarzında kaleme aldığı en güzel şiirlerinden meydana gelen eseridir. 3. *Şâhinşâhnâme* (nşr. Muhtâr Muhsinpûr, *Tahîl-i Hamâse-i Şehinşâhnâme-i Şabâ*, Tahran 1380 hş.). Eserde Feth Ali Şah'ın ataları, hükümdarlığı zamanında meydana gelen olaylar, Abbas Mirza'nın Ruslar'la savaşı ve fetihleri anlatılır. Sabâ, tarihî bir kahramanlık destanı ortaya koymaya çalışırken Firdevsî'nin üslûbunu taklit ettiği için eski kelimeleri çokça kullanmış, bu yüzden tarihî olaylar süslü kelimeler içinde kaybolmuştur. Şairin ayrıca Hz. Muhammed'in hayatı, mucizeleri, savaşları ve Hz. Ali'nin kahramanlıklarını anlattığı *Hudâvendnâme* adlı eseriyle Hâkânî-i Şîrvânî'nin *Tuhtetü'l-İrâkeyn*'ini taklit ederek kaleme aldığı *İbretnâme*'den başka (Yahyâ Âryanpûr, I, 23) kendisi hayatta iken nüshası kaybolan 10.000 beyit civarındaki *Yûsuf u Züleyhâ* adlı bir eser yazdığı belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Rızâ Kulî Han Hidâyet, *Mecma'u'l-fuşahâ* (nşr. Müzâhîr Musaffâ), Tahran 1372 hş., II/2, s. 826-915; Browne, *LHP*, IV, 309-310; Tebrîzî, *Reyhânetü'l-edebe*, Tebriz 1347 hş., III, 411-412; Yahyâ Âryanpûr, *Ez Şabâ tâ Nîmâ*, Tahran, ts., I, 20-28; Mirzâ M. Ali Muallim Habîbâbâdî, *Mekârimü'l-âşâr*, İsfahan 1351 hş., III, 1075-1078; Ahmed Dîvân Bigî Şîrâzî, *Hadîkatü's-su'arâ*, Tahran 1365 hş., II, 969-976; Abdürrefî'î Hakîkat, *Ferheng-i Şâ'irân-ı Zebân-ı Fârsî*, Tahran 1368 hş./1989, s. 338-340; Hâc Hüseyin Nahcivânî, "Zindegânî ve Şaşıyyet-i Melikü's-su'arâ" Feth 'Alî Hân Şabâ", *Neşriyye-i Dânişgâde-i Edebiyyât-ı Tebrîz*, III, Tebriz 1329 hş., s. 191-200; Munibur Rahman, "Şabâ", *EP* (İng.), VIII, 665-666.

MUSTAFA ÇİÇEKLER

SABÂ-BÜSELİK

(صبا بوسلك)

Türk mûsikisinde bir birleşik makam.

Türk mûsikisi makamları arasında "büselikliiler" ve "kürdîliler" genel adıyla anılan ve düğâh perdesinde karar eden iki grup makam vardır. Bunlardan büselikliiler grubunda asıl makamın sonuna yani karar kısmına yerindeki büselik makamı dizisi veya beşlisi (hatta dörtlüsü) eklenmek suretiyle karar ettirilir. Bunlar isimlendirilirlerken başa ana makamın adı, sona da büselik ismi eklenir: Hisar-büselik, şehnaz-büselik, acem-büselik gibi. Bu gruptaki makamlarda önce ana makamda seyredildikten sonra yerindeki büselik veya kürdî dizi yahut beşlisine geçilerek karar edilir. Sabâ-büselik makamı da büselikliiler zümresinden bir makam olup Hamâmîzâde İsmâil Dede Efendi tarafından terkip edilmiştir. Her bakımdan sabâ makamına bağlı olan bu makamın durağı da sabâ gibi düğâh perdesi ve seyri yine onun gibi çıkıcı veya çıkıcı-inicidir. Makamın dizisi sabâ makamını meydana getiren dizilere yerindeki büselik dizi, beşli veya dörtlüsünün eklenmesinden meydana gelmiştir, yani çârğâhtaki zirgüleli-hicaz dizisine yerinde sabâ dörtlüsü ve yerinde büselik dizisinin eklenmesinden oluşmuştur.

Bu makamdaki peşrev, kâr, beste, semâi gibi büyük formlu eserlerde büselik dizisinin tamamı kullanılabilirse de şarkı gibi küçük formlu eserlerde zaman darlığı sebebiyle büselik beşlisiyle karar edildiği görülmektedir. Makamın güçlüsü çârğâh perdesidir ve bu perdede sabâda olduğu gibi zirgüleli-hicaz çeşnişiyle makamın yarım kararı yapılır. Sabâ-büselik makamının asma kararları da sabâ gibidir. Bunlar gerdâniyede hicazlı, acemde nikriz-